

Tom 28/2018, ss. 125-138
ISSN 1644-888X
e-ISSN 2449-7975
DOI: 10.19251/ne/2018.28(9)
www.ne.pwzsplock.pl

Алла Ревуцька

Уманський національний університет садівництва

Людмила Смолій

Уманський національний університет садівництва

ТАКСОНОМІЧНИЙ АНАЛІЗ СТАЛОГО РОЗВИТКУ АГРАРНОГО СЕКТОРУ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

**TAXONOMIC ANALYSIS OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT
OF AGRICULTURAL SECTOR OF ECONOMY OF UKRAINE**

Анотація

В статті сформовано систему індикаторів, що комплексно характеризують сталий розвиток аграрного сектору економіки в розрізі трьох компонент: економічної, соціальної та екологічної. З використанням інструментарію таксономічного аналізу здійснено оцінку динаміки рівня сталості розвитку галузі. Визначено тенденції сталого розвитку за кожною зі складових, виявлено його розбалансованість за окремими компонентами, встановлено причини та джерела змін. Вивчено механізм сталого розвитку в сільському

Summary

This article determines the system of indicators that comprehensively characterize a sustainable development of the agricultural sector in terms of three components: economic, social and environmental. The dynamics of the sustainability level of the branch is assessed using taxonomic analysis tools. The tendencies of a sustainable development for each of the components are defined, its imbalance for certain components is shown, causes and sources of changes are found. The mechanism of sustainable development in agriculture is

господарстві, доведено, що його основою є багатокладність, тобто існування різних організаційно-правових форм господарювання, коли кожна з них веде ефективне господарство, має всі умови для максимальної реалізації свого ресурсного потенціалу, а це дає можливість збереження малих, сімейних ферм, кооперативів.

Ключові слова: сталий розвиток, аграрний сектор, економічна, соціальна та екологічна компоненти, таксономічний коефіцієнт, збалансованість розвитку.

investigated it is proved that its basis is the multistrukture, that is the existence of different legal forms of business, when each of them is efficient economy, has all the conditions for maximum realization of their resources, which makes it possible to save existing forms of management.

Keywords: sustainable development, agricultural sector, economic, social and environmental components, taxonomic coefficient, balanceness of the development.

Вступ

Найкращим способом забезпечення умов продовження життєдіяльності теперішнього і майбутніх поколінь світовим суспільством визнано сталий розвиток. Посилення глобалізаційних процесів, орієнтація України на інтеграцію до європейського простору вимагають брати на себе зобов'язання щодо дотримання принципів сталого розвитку. Аграрний сектор, як такий, що, на відміну від багатьох інших галузей, попри економічну кризу демонструє ознаки зростання, має особливий статус в національній економіці, тому тенденції сталості його розвитку визначатимуть загальний характер її функціонування. Багатофункціональність аграрного виробництва, яка визнається вітчизняними економістами-аграрниками та становить основу європейської аграрної політики, вимагає досягнення та підтримки збалансованості всіх його компонентів: економічного зростання, забезпечення продовольчої безпеки, збереження навколишнього середовища, розвитку сільських територій. Безальтернативність у виборі шляху поступу аграрного сектору економіки на користь розвитку на засадах сталості проявляється дедалі очевидніше.

Результати дослідження

Зважаючи на комплексну природу аграрного сектору, що поєднує характеристики економічної, соціальної та екологічної систем, пробле-

матиці сталого розвитку надається дедалі більша увага з боку науковців. Однією з найбільш ґрунтовних досліджень є праця О.Л. Попової [2009, 352с.], в якій обґрунтовано теоретико-методологічні засади економічного механізму сталого розвитку аграрної сфери. Організаційно-правові та економічні передумови сталого розвитку, а також систему заходів щодо його модернізації окреслено в монографії Л.І. Катан [2012, 325с.]. Питанням підвищення загального рівня сталості агропродовольчого виробництва, обґрунтування економічних важелів і методів його забезпечення присвячено дослідження Шубравської О.В. [2002, 203с.]. Серед інших слід відзначити праці Бородіної О. [2011, с.4-14], М.Й. Маліка [2010, с. 3-12], П.Т. Саблука [2008, 632с.], Ю.О. Ярмоленка [2015, с. 112-115], Л.В.Смолій, Н.М. Котвицька, А.О. Ревуцька [2016, с. 107 - 116] та ін.

Попри наявність значної кількості наукових праць, присвячених порушеній проблемі, в них часто недостатньо висвітлюються кількісні аспекти характеристики сталості розвитку аграрного сектору, що базуються на використанні комплексного підходу. Це, в свою чергу, ускладнює формування об'єктивної оцінки тенденцій, напрямів і масштабів розвитку галузі на засадах сталості, що є необхідним для вироблення стратегії переходу до нової моделі розвитку аграрного сектору.

Метою дослідження є виявлення тенденцій у забезпеченні сталого розвитку аграрного сектору економіки України за допомогою використання інструментарію таксономічного аналізу; визначення збалансованості сталого розвитку за економічною, соціальною та екологічною компонентами.

Сутність поняття сталого розвитку передбачає врахування трьох його складових: економічної, соціальної та екологічної. Специфічність аграрного сектору, наявність значного взаємного впливу сільськогосподарського виробництва, навколишнього середовища та сільського соціуму характеризують його як складну систему. Цілісну оцінку тенденцій, що описують процеси в цих взаємозалежних компонентах, може дати лише комплексний аналіз множини індикаторів, які найчастіше є неспівставними через різні одиниці виміру. Зробити це дозволяє використання таксономічного аналізу як способу впорядкування багатовимірної системи показників, зведення їх до єдиного таксономічного показника, визначення вкладу кожної зі складових досліджуваного явища в загальний характер його змін. Методика застосування таксономічного аналізу для вивчення різноманітних економічних процесів та алгоритм його

проведення періодично розглядаються науковцями [Смолій, Котвицька, Ревуцька, 2016], тому детально зупинятися на них вважаємо недоцільним, висвітлюючи конкретно результати дослідження порушеної нами проблеми.

З метою розрахунку кінцевого таксономічного показника було сформовано систему з 24 індикаторів, що характеризують тенденції сталого розвитку аграрного виробництва в розрізі трьох його складових (по 8 показників в межах кожної). Методика проведення таксономічного аналізу вимагає також розподілу показників на фактори, збільшення яких позитивно впливає на розвиток досліджуваного об'єкта (т.зв. стимулятори) та ті, збільшення яких впливають на нього негативно (дестимулятори) Систему обраних для аналізу показників ($X_1 - X_{24}$) наведено в табл. 1.

Таблиця 1. Система індикаторів для розрахунку таксономічного показника сталості розвитку аграрного сектору економіки України

Умовне позначення	Показник	Од. виміру	Стимулятор / дестимулятор	
Економічна компонента	X_1	Валова продукція сільського господарства	млн грн	Стимулятор
	X_2	Валова додана вартість продукції сільського господарства	млн грн	Стимулятор
	X_3	Кількість діючих сільськогосподарських підприємств	тис. од.	Стимулятор
	X_4	Капітальні інвестиції в сільське господарство	млн грн	Стимулятор
	X_5	Продуктивність праці в розрахунку на одного зайнятого	грн	Стимулятор
	X_6	Рівень рентабельності сільськогосподарської діяльності	%	Стимулятор
	X_7	Частка сільськогосподарської та продовольчої продукції в загальній структурі експорту товарів та послуг	%	Стимулятор
	X_8	Кількість виконаних наукових та науково-технічних робіт у галузі сільського господарства	од.	Стимулятор

Соціальна компонента	X ₉	Кількість зайнятого населення в сільському господарстві	тис. осіб	Стимулятор
	X ₁₀	Доходи домогосподарств у сільській місцевості в середньому за місяць в розрахунку на одне домогосподарство	тис. грн	Стимулятор
	X ₁₁	Đlálíú áłčđíáňň· ó ħłěüñüçłé ěňółáíňňł	%	Дестимулятор
	X ₁₂	Частка домогосподарств у сільській місцевості, що не задоволені своїми житловими умовами	%	Дестимулятор
	X ₁₃	Рівень освіти сільського населення (÷řňňęř ířňłěłíí, ûî ěřş áçüó řáí đđíółńłéíí-ňłóíł÷íó ħňáňňó)	%	Стимулятор
	X ₁₄	Середньомісячна заробітна плата в сільському господарстві	грн	Стимулятор
	X ₁₅	Доступність медичної допомоги в сільській місцевості	%	Стимулятор
	X ₁₆	Заборгованість з виплати заробітної плати в галузі сільського господарства	млн грн	Дестимулятор
Екологічна компонента	X ₁₇	Площа порушених земель сільськогосподарського призначення	тис. га	Дестимулятор
	X ₁₈	Рекультивация земель сільськогосподарського призначення	тис. га	Стимулятор
	X ₁₉	Утворення відходів від сільськогосподарської діяльності	тис. т	Дестимулятор
	X ₂₀	Капітальні інвестиції та поточні витрати на охорону та раціональне використання природних ресурсів	млн грн	Стимулятор
	X ₂₁	Частка площ, оброблених органічними добривами, до загальної площі сільськогосподарських угідь у сільськогосподарських підприємствах	%	Стимулятор
	X ₂₂	Площа органічних сільськогосподарських угідь	тис. га	Стимулятор
	X ₂₃	Кількість сільськогосподарських підприємств, що виробляють органічну продукцію	од.	Стимулятор
	X ₂₄	Видатки державного бюджету на екологічну реабілітацію, відтворення та захист природного потенціалу сільського господарства	млн грн	Стимулятор

Джерело: розраховано авторами

За даними, отриманими на основі інформації Держстату, Федерації органічного руху України та офіційної звітності про виконання бюджетів України сформовано матрицю спостережень (табл. 2).

Таблиця 2. Матриця спостережень для оцінки сталості розвитку аграрного сектору економіки України

Фактор	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
X ₁	201564	197936	194887	223255	252859	251439	194887
X ₂	65148	65758	82948	109961	113245	132354	160516
X ₃	59059	57152	56493	56247	56056	55630	52543
X ₄	16682	9295	11311	16703	19086	18640	18388
X ₅	60096	131332	132680	165229	159679	201217	227753
X ₆	7,7	8,7	17,5	19,3	16,3	8,3	8,8
X ₇	16,2	24	19,3	18,8	26	26,8	30,9
X ₈	5027	4547	3876	3964	4379	5066	6055
X ₉	700	625	595	535	551	483	458
X ₁₀	2374	2619	3087	3424	3719	4004	4367
X ₁₁	5,7	7,2	7,1	7,5	7,4	7,3	9,5
X ₁₂	65,5	57,7	60,6	57,9	59,5	59,2	56,5
X ₁₃	40,8	41,6	43,5	42,7	45,1	47,9	47,8
X ₁₄	1076	1206	1422	1786	2024	2269	2476
X ₁₅	87,1	80,8	87,3	79,2	85,6	79,8	80,2
X ₁₆	97,9	85,9	66,9	40,1	25,6	20,5	12,9
X ₁₇	1,5	1,2	1,2	1,2	1,2	1	0,5
X ₁₈	0,6	0,3	0,3	0,6	0,6	0,4	0,1
X ₁₉	3180	230828	8568	12438	10238	10312	8451
X ₂₀	104398	125780	96167	147151	200108	544170	172116
X ₂₁	0,02	0,03	1	0,9	1	1,1	1,2
X ₂₂	270	270	270	270	273	393	401
X ₂₃	118	121	142	155	164	175	182
X ₂₄	35	19,9	25,6	126,3	139,4	132,0	69,1

Джерело: розраховано авторами

Індикатори, значення яких наведено в таблиці, мають різні одиниці виміру, що ускладнює інтерпретацію їх сукупного впливу на сталість розвитку агровиробництва, тому наступним етапом таксономічного аналізу є формування матриці стандартизованих показників. Стандартизація показників використовується в багатьох статистичних методах і передбачає нормування вихідних даних з метою набуття ними безрозмірного вигляду [Бешелев, 2015]. Приведення показників до однакової одиниці виміру (стандартизація) здійснюється шляхом ділення різниці

фактичного та середнього значення кожного з них на середньоквадратичне відхилення. Розрахунки, здійснені в середовищі Excel, дали змогу отримати наступні результати (табл. 3).

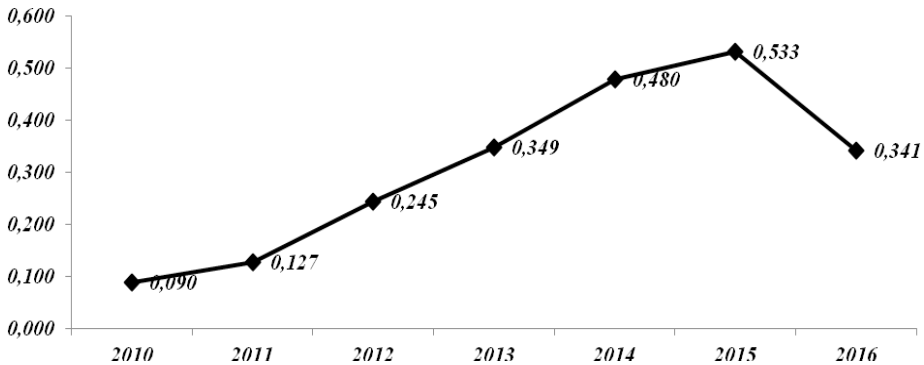
Таблиця 3. Матриця стандартизованих значень показників для оцінки сталості розвитку аграрного сектору економіки України

	Z						
X_1	-0,579	-0,718	-0,835	0,251	1,385	1,331	-0,835
X_2	-1,104	-1,087	-0,602	0,16	0,253	0,792	1,587
X_3	1,48	0,504	0,166	0,04	-0,058	-0,276	-1,857
X_4	0,247	-1,665	-1,143	0,252	0,869	0,753	0,688
X_5	-1,733	-0,418	-0,393	0,207	0,105	0,872	1,361
X_6	-0,921	-0,724	1,011	1,366	0,775	-0,803	-0,704
X_7	-1,327	0,164	-0,734	-0,83	0,546	0,699	1,482
X_8	0,43	-0,205	-1,093	-0,977	-0,428	0,482	1,791
X_9	1,628	0,731	0,372	-0,345	-0,154	-0,967	-1,265
X_{10}	-1,374	-1,036	-0,391	0,074	0,48	0,873	1,374
X_{11}	-1,513	-0,167	-0,256	0,103	0,013	-0,077	1,898
X_{12}	2,017	-0,63	0,354	-0,562	-0,019	-0,121	-1,038
X_{13}	-1,196	-0,914	-0,246	-0,527	0,316	1,301	1,266
X_{14}	-1,257	-1,015	-0,613	0,065	0,508	0,964	1,349
X_{15}	1,167	-0,566	1,222	-1,006	0,755	-0,841	-0,731
X_{16}	1,423	1,067	0,503	-0,293	-0,723	-0,875	-1,1
X_{17}	1,253	0,278	0,278	0,278	0,278	-0,371	-1,996
X_{18}	0,952	-0,586	-0,586	0,952	0,952	-0,073	-1,61
X_{19}	-0,445	2,266	-0,381	-0,335	-0,361	-0,361	-0,383
X_{20}	-0,601	-0,464	-0,653	-0,328	0,01	2,205	-0,169
X_{21}	-1,449	-1,429	0,496	0,298	0,496	0,695	0,893
X_{22}	-0,595	-0,595	-0,595	-0,595	-0,546	1,398	1,527
X_{23}	-1,313	-1,193	-0,358	0,159	0,517	0,955	1,233
X_{24}	-0,81	-1,093	-0,986	0,902	1,148	1,009	-0,17

Джерело: розраховано авторами

Для здійснення наступного етапу аналізу на основі отриманих даних необхідно визначити координати точки-еталона (P_0), що включатиме екстремальні значення показників (*max* – для стимуляторів, *min* – для дестимуляторів). Для визначення загального коефіцієнта таксономії координати точки-еталона будуть наступними: $P_{0\text{агр}} = (1,385; 1,587; 1,48; 0,869; 1,361; 1,366; 1,482; 1,791; 1,628; 1,374; -1,513; -1,038; 1,301; 1,349; 1,222; -1,1; -1,996; 0,952; -0,445; 2,205; 0,893; 1,527; 1,233; 1,148)$. Використовуючи згадану вище методику [Плюта, 1980], на основі цих даних для кож-

ного фактора розраховано: віддалення між окремими спостереженнями досліджуваної сукупності та вектором-еталоном, середнє значення відстані до точки вектора-еталона, середньоквадратичне відхилення даної відстані. Отримані дані дозволили визначити загальний коефіцієнт таксономії, який відображає синтезований вплив обраних факторів на напрями і масштаби його зміни. Динаміку значень інтегрального показника сталого розвитку аграрного сектору наведено на рис. 1.

Рис. 1. Динаміка інтегрального показника сталого розвитку аграрного сектору економіки за роками

Джерело: розраховано та побудовано авторами

Діапазон зміни значень розрахованого коефіцієнта – від 0 до 1; чим ближче його значення до одиниці, тим вищий рівень розвитку досліджуваної ознаки і навпаки. Проведений аналіз показав, що тренд сталості розвитку аграрного сектору в цілому є висхідним завдяки позитивній динаміці факторів-стимуляторів, відставання від ідеального значення (одиниці) є значним, що свідчить про загалом низький рівень сталого розвитку галузі. Найкращих результатів було досягнуто в 2015 р., однак вже в наступному 2016 р. спостерігається спад до рівня 2013 р. Інформативне значення для формування остаточних висновків матиме динаміка не лише загального таксономічного показника, а й часткових – за кожною з компонентів. Такі розрахунки дадуть змогу визначити не лише загальну тенденцію розвитку досліджуваного явища, а й виявити причини і джерела змін. Зміни значень розрахованих за аналогічною методикою часткових інтегральних показників за трьома складовими сталого розвитку характеризуються схожими тенденціями (рис. 2).

Тенденція розвитку часткових інтегральних показників сталого розвитку в цілому співпадає з динамікою загального таксономічного коефіцієнта. Це свідчить про те, що проблеми, які викликали зниження рівня сталості розвитку аграрного сектору після 2015 р., є системними. Спад економічного розвитку в цей період викликаний скороченням капітальних інвестицій в галузь, скороченням кількості сільськогосподарських підприємств, що здійснило негативний вплив на обсяг валової продукції сільського господарства (скорочення майже на чверть порівняно з найпродуктивнішим за досліджуваний часовий відрізок 2014 роком).

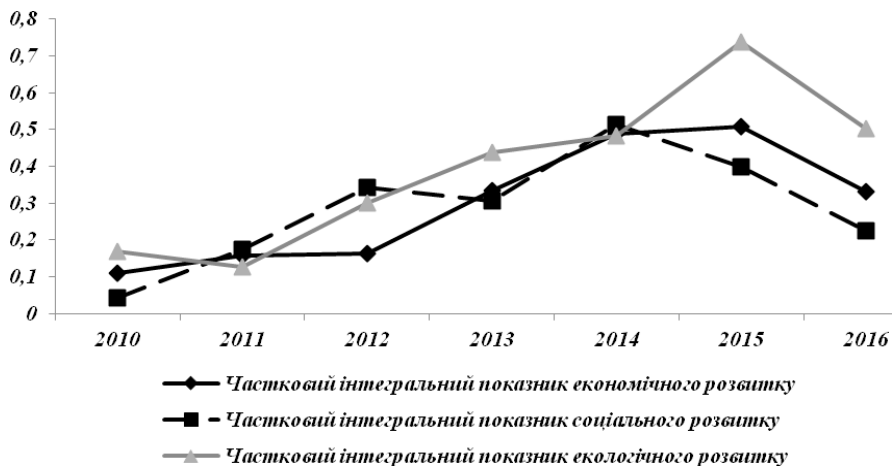

Рис. 2. Динаміка значень часткових інтегральних показників сталого розвитку аграрного сектору за економічною, соціальною та екологічною компонентами

Джерело: розраховано та побудовано авторами

Найбільше відставання від еталону спостерігається в соціальній сфері, в розвитку якої спостерігаються коливання та нестабільність. Значний вплив на таку ситуацію справляють скорочення чисельності зайнятих та відповідне збільшення рівня безробіття в аграрному виробництві. Такий стан речей зумовлений посиленням впливу та збільшенням масштабів агрохолдингів, які внаслідок високої технологічності виробничих процесів залучають значно менше працівників з числа жителів сільської місцевості, надаючи перевагу залученню невеликої кількості висококваліфікованих спеціалістів. Крім зазначеного, зниження інтегрального показника соціального розвитку

зумовлюється скороченням доступності отримання медичної допомоги в сільській місцевості, що має значний вплив на відтворення людського капіталу. Все це говорить про пріоритетність заходів з посилення соціальної спрямованості аграрного бізнесу.

У сфері екологічного розвитку за останні два роки було досягнуто найвищих показників у порівнянні з двома іншими складовими. Негативний вплив на динаміку інтегрального показника мали лише скорочення площ рекультивованих земель та видатків бюджету на екологічну реабілітацію, відтворення та захист природного потенціалу сільського господарства. Посилення екологічної орієнтації розвитку аграрної сфери зумовлюється поступовим усвідомленням залежності економічного розвитку від стану навколишнього середовища та раціонального використання природних ресурсів в процесі аграрного виробництва.

Концепція сталого розвитку передбачає забезпечення економічного зростання у поєднанні з соціальною та екологічною спрямованістю виробництва. З метою визначення сфери, яка найбільш істотно впливає на значення таксономічного коефіцієнта, побудовано багатofакторну регресійну модель, що відображає вплив часткових показників за кожною з компонент на загальний інтегральний показник сталого розвитку аграрного сектору (у даній моделі коефіцієнт кореляції становив 0,99, коефіцієнт детермінації – 0,99):

$$y = -0,0225 + 0,3648x_{\text{екон}} + 0,3061x_{\text{соц}} + 0,3433x_{\text{екол}}, \quad (1)$$

де: y – загальний інтегральний показник сталого розвитку аграрного сектору (результативна ознака);

$x_{\text{екон}}$ – частковий інтегральний показник економічного розвитку аграрного сектору;

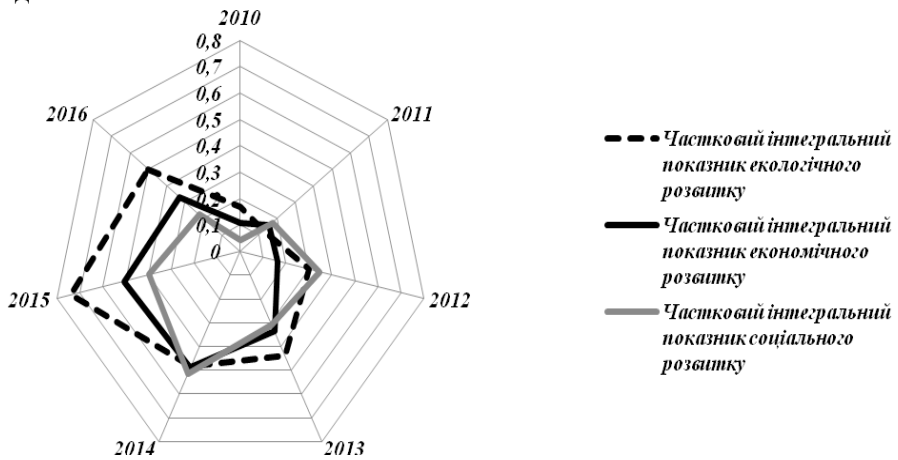
$x_{\text{соц}}$ – частковий інтегральний показник соціального розвитку аграрного сектору;

$x_{\text{екол}}$ – частковий інтегральний показник екологічного розвитку аграрного сектору.

Значення коефіцієнтів регресійної моделі свідчать, що визначені фактори чинять майже рівнозначний вплив на динаміку загального індикатора, що вимагає дотримання пропорційності розвитку всіх трьох складових. Саме такі підходи пропонуються в проекті Стратегії розвитку аграрного сектору економіки України до

2020 року, де декларується збалансованість досягнення економічних інтересів, розвитку сільських територій та збереження природних ресурсів і довкілля. Однак проведений аналіз засвідчив відсутність такої збалансованості у розвитку даних компонент (рис. 3).

Рівномірність розвитку зазначених складових спостерігалась в 2011 та 2013 рр., в останні два роки можна констатувати посилення розриву в динаміці показників, що характеризують економічне, соціальне та екологічне становище в аграрному секторі економіки. Вираженою є спрямованість на подолання екологічних проблем та розвиток виробництва органічної продукції, в той час як розвиток соціальної сфери демонструє відставання.

Рис. 3. Ступінь збалансованості розвитку економічної, соціальної та екологічної компонент сталого розвитку аграрного сектору економіки за роками

Джерело: розраховано та побудовано авторами

Національна економіка за період ринкових трансформацій сформувала подвійну структуру аграрного виробництва, яка репрезентується корпоративним та індивідуальним сектором. За їх зовнішньою взаємодоповнюваністю приховується нерівноправне становище різних типів виробників, економічне і політичне домінування корпоративного сектору. Це призводить до викривлення галузевої і продуктової структури, монокультуризації виробництва, монополізації прав оренди землі великими землекористувачами, зростання соціальної напруженості в суспільстві. Одним із ключових напрямів подолання цих деформацій та ефективного розвитку галузей аграрного сектору економіки має стати підтрим-

ка багатоукладності, тобто існування різних організаційно-правових форм господарювання, коли кожна з них веде ефективне господарство, має всі умови для максимальної реалізації свого ресурсного потенціалу. В цьому контексті важливим є збереження малих форм, сімейних ферм, кооперативів.

Доведено, що створення багатоукладної економіки, формування економічної збалансованості аграрного виробництва у регіонах з урахуванням їх природно-ресурсного потенціалу, раціонального використання природно-економічних умов, дотримання норм екологічної безпеки можна досягти лише через практичне використання концепції сталого розвитку. Основними складовими елементами економічного механізму сталого розвитку у сільському господарстві є регулювання земельних відносин, зокрема нарахування плати за землю (нормативна грошова оцінка сільськогосподарських угідь), орендна плата, земельний податок, що обчислюються на її основі, цільові програми сталого соціально-економічного розвитку галузі, форми державної підтримки та регулювання, ціноутворення, стимулювання процесу впровадження інноваційних розробок у практичну діяльність підприємств галузі, іпотечне кредитування, розвиток інтеграції та диверсифікації, соціальне забезпечення сільського населення.

З'ясовано, що подальше формування багатоукладної економіки, досягнення економічної збалансованості аграрного виробництва у регіонах з урахуванням їх природно-ресурсного потенціалу, раціональне використання природно-економічних умов, дотримання норм екологічної безпеки можливе лише за практичного використання концепції сталого розвитку. Основним елементом економічного механізму сталого розвитку у сільському господарстві є регулювання земельних відносин в частині регламентації нарахування плати за землю (нормативна грошова оцінка сільськогосподарських угідь), орендної плати і земельного податку, що обчислюються на її основі, цільових програм сталого соціально-економічного розвитку галузі, ціноутворення, стимулювання процесу впровадження інноваційних розробок у практичну діяльність підприємств галузі, іпотечного кредитування, розвитку інтеграції та диверсифікації.

Висновки

Результати проведеного дослідження доводять, що в сучасних умовах сталий розвиток аграрного сектору економіки може відбуватись лише за умов пропорційного і гармонійного розвитку взаємопов'язаних складових: економічної, соціальної та екологічної. Оцінка тенденцій такої взаємодії за допомогою інструментів таксономічного аналізу дозволила зробити висновки, що внаслідок останніх змін в економічній та політичній сферах починає нівелюватися позитивна динаміка, що до цього була притаманна загальному інтегральному індикатору сталого розвитку аграрного сектору національної економіки. Аналіз синтезованого впливу 24 факторів, згрупованих за окремими компонентами, показав, що потенціал сталого розвитку досліджуваної галузі реалізований лише наполовину. Визначено, що стримуючими чинниками в економічній сфері є скорочення обсягів інвестування та чисельності суб'єктів господарювання в галузі, що призвело до зниження валової продукції сільського господарства; в соціальній сфері – високий рівень безробіття та породжені цією обставиною низький рівень доходів і несприятливі соціально-побутові умови проживання сільського населення; в екологічній сфері – недостатнє фінансування екологічних програм та скорочення заходів з відновлення продуктивності земель сільськогосподарського призначення. Оцінка ступеню збалансованості трьох компонент, які визначають сталий розвиток аграрного сектору, виявила недостатній розвиток соціальної складової, що стримує розвиток людського капіталу – найважливішого фактору виробництва в будь-якій сфері. Отримані результати доводять необхідність пропорційного врахування економічного, екологічного та соціального векторів при формуванні моделі розвитку аграрного сектору. Такий підхід забезпечить отримання синергетичного ефекту в усіх сферах та загального гармонійного зростання галузі. Зазначене потребує розробки конкретної стратегії та механізмів реалізації концепції сталого розвитку аграрного сектору України, що має стати предметом подальших досліджень.

Literatura

Beshelev Sergey, Gurvitc Fedor. 2015. Matematiko-statisticheskie metody ekspertnykh otsenok. – М.: Statistika. 256.

Borodina Olena, Heiets Valeriy, Yurchyshyn Volodumur. ta in. 2011. Sotsioekonomichna modernizatsiia ahrarnoho sektoru Ukrainy (kontseptualni polozhennia) // *Ekonomika Ukrainy*. №12. 4–14.

Katan Ludmila. 2012. Ekonomichne zabezpechennia staloho rozvytku ahrarnoi sfery: Monohrafiia. – Sumy: Dovkillia. 352.

Klymchuk Aliona. 2014. Taksonomichniy analiz stratehii rozvytku pidpriemstv alternatyvnoi enerhetyky // *Ekonomichniy visnyk NTUU «KPI»*: Zbirnyk nauk. prats. Vyp. 11. 138–146.

Krysak Alla. 2014. Taksonomichniy analiz yak metodolohichniy pryiom otsiniuvannia efektyvnosti rehuliuвання zemelnykh vidnosyn // *Ekonomichniy analiz*: Zbirnyk nauk. prats Ternopil'skoho natsionalnoho ekonomichnoho universytetu. T. 17. №1. 66–70.

Malik Mukola, Khvesyk Mikhaïl 2010. Stalyi rozvytok sil'skykh terytorii na zasakh ratsionalnoho pryrodokorystuvannia ta ekolo-ho-bezpechnoho ahropromyslovoho vyrobnytstva // *Ekonomika APK*. №5. 3–12.

Pliuta Veclav. 1980. Sravnitelnyi mnogomernyi analiz v ekonomicheskikh issledovaniakh: Metody taksonomii i faktornogo analiza / Per. s polsk. V. V. Ivanova; Nauch. red. V.M. Zhukovskoi. – M.: Statistika. 151.

Popova Olga. 2009. Stalyi rozvytok ahrosfery Ukrainy: polityka i mekhanizmy: Monohrafiia. – K.: In-t ekon. ta prohnozuv. NANU. 352.

Sablina Natalia, Telichko Victoria. 2009. Ispolzovanie metoda taksonomii dlia analiza vnutrennikh resursov predpriiatia // *Biznes-Inform*. №3. 78–82.

Sabluk Petro, Bilorus Oleg, Vlasov Vitaliy. 2008. Hlobalizatsiia i prodovolstvo: Monohrafiia. – K.: NNTs IAE. 632.

Smol'ly Ludmila, Kotvitska Natalia, Revutska Alla. 2016. Stalyi rozvytok agrarnogo sektoru ekonomiki Ukraïni: taksonomichnyi analiz tendentsiy / L. Smol'ly, N. Kotvitska, A. Revutska // *Aktualni problemi ekonomiki* № 11 (185). 107–116

Shubrav'ska Olga. 2002. Stalyi rozvytok ahroprodovolchoi systemy Ukrainy: Monohrafiia. – K. 203.

Iarmolenko Ludmila. 2015. Osoblyvosti staloho rozvytku ahrarnoho sektoru ekonomiky Ukrainy // *Ekonomika ta derzhava*. №11. 112–115.